

Bron: deMijnen.nl. de Nederlandse mijnstreek in het heden.

14 juni 2010, artikel Sjef Maas

Het bombardement op Geleen, 5 oktober 1942

van Wil Paes

Foto: Stichting MEG, Monument kerkhof Lutterade

De bewoners van Geleen raakten in de Tweede Wereldoorlog, zoals alle mensen in de buurt van de Duitse grens, gewend aan activiteiten van geallieerde vliegtuigen. Overvliegende geallieerde squadrons op weg naar Duitsland, de Duitse Luftwaffe die luchtgevechten uitvocht, Duitse luchtverdediging die op "vijandelijke" vliegtuigen - eerst Engelse later ook Amerikaanse - schoot, behoorden tot de bijna dagelijkse ervaringen.

De RAF-bommenwerpers komen in slecht weer terecht

Op maandagavond 5 oktober 1942 startten kort na elkaar in totaal 257 bommenwerpers van verschillende vliegvelden in Engeland. Alle vliegtuigen waren van de Royal Air Force (RAF). De bemanningen bestonden hoofdzakelijk uit Engelsen en Canadezen. De bommenwerpers waren van de types Wellington, Stirling en Lancaster.

De weersverwachting voor de bombardementsvlucht - met het doel de Duitse stad Aken te vernietigen - was van groot belang. De verwachting was samengevat dat tot aan het Noord-Duitse kustgebied regen en laaghangende bewolking zouden voorkomen. Een onweersfront boven West-Frankrijk en Zuid-Engeland zou boven het doelgebied Aken ook zorgen voor bewolking. Een koufront zou in het gebied rond Aken voor moeilijkheden zorgen.

Nadat de bommenwerpers van de vliegvelden waren opgestegen en zich boven het Kanaal geformeerd hadden, werd zuidelijke aanvliegroute over de Franse stad Le Crotoy genomen. De verder

in het Noorden geplaatste Duitse luchtverdediging kon zo vermeden worden.

De squadrons RAF-bommenwerpers zouden door een groep zogenaamde pathfinders geleid worden. Deze groep bestond uit 25 vliegtuigen van het type Wellington, Lancaster en Halifax. Zij zou door het afwerpen van lichtfakkels en brandbommen het doelgebied markeren. Daarna zouden de volgende bommenwerpers het doel bombarderen. Deze pathfinder-groep had al snel na de start te maken met het slechte weer. Onweer, bliksem, elektrische ontlading in de atmosfeer, ijsafzetting op de vleugels en vastgevroren bommenladingen werden vastgesteld. Reeds bij de start werd één Wellington bommenwerper door de bliksem getroffen, waardoor een van de motoren uitviel. De piloot kon - nadat de bemanning per parachute het vliegtuig verlaten had - toch nog terugkeren en een veilige noodlanding maken. Een andere Wellington-pathfinder vloog nog boven Engeland in brand. De bemanning kon het vliegtuig op tijd verlaten. Het brandende vliegtuig stortte op het kleine stadje Somersham. Dertien Britse burgers kwamen daarbij om het leven.

Het vaststellen van het doelgebied Aken bleek moeilijk te zijn. De vliegtuigen lieten hun bommenlast tamelijk willekeurig in het hele gebied vallen, ook op plaatsen die vaak meer dan dertig kilometer van Aken af lagen. Het doel was door een koersverandering en het slechte weer een ander gebied dan het oorspronkelijke doel Aken geworden. Slechts 184 vliegtuigen berichtten later dat ze Aken hadden aangevallen.

Plaatsen als Heerlen, Brunssum en Kerkrade werden ook getroffen. In de omgeving van Geleen vielen de bommen op alle aangrenzende plaatsen.

Zo werd ook Geleen per abuis gebombardeerd. Het gevolg was dat op de late avond van 5 oktober 1942 ongeveer honderd mensen hun leven verloren.

Door het slechte weer weken de vliegtuigen sterk van hun uitgezette koers af. Zo werd ook Geleen per ongeluk getroffen. In Geleen werd de aanvliegende groep RAF-bommenwerpers echter op tijd opgemerkt. De Duitse Luftschutzwarnzentrale, die zich in de kelder van het gemeentehuis van Geleen bevond, had al eerder, om 21.42 uur een luchtgevaar gemeld. Nadat daarna talrijke lichtfakkels Geleen en omgeving helder oplichtten, werd om 21.55 uur "groot alarm" geslagen. Meteen daarop vielen de bommen op Geleen. Twee aanvalsgolven moest Geleen doorstaan, die tot ongeveer 23.10 uur duurden. Ongeveer dertig vliegtuigen voerden -ongeveer een uur lang- dit inferno uit. Pas om 23.55 uur werd het groot alarm ingetrokken.

De treurige balans van het bombardement kunnen we dramatisch noemen. Daarbij geven de naakte getallen de catastrofe ontoereikend weer. Er waren 83 doden en 22 zwaargewonden te betreuren. 59 Woningen werden volledig verwoest en van de 227 zwaar beschadigde woningen waren er 103 rijp voor de sloop. Verder waren 528 huizen min of meer beschadigd en 1728 huizen hadden dak- en glasschade. Ongeveer drieduizend mensen werden dakloos.

Als herinnering is dit noodlottige bombardement in de Geleense gemeenschap nog altijd gegrift. In 1958 kwam er in Geleen op het Lutterader kerkhof een monument ter herinnering aan het verschrikkelijke bombardement.

Bombardement op de Staatsmijn Maurits en de Cokesfabriek Maurits

Toen op de avond van de 5e oktober 1942 de sirenes op het terrein van de Staatsmijn Maurits het groot alarm loeiden en de naderende bommenwerpers aankondigden, vond om 22.00 uur de wisseling van de middag- op de nachtdienst plaats. Een deel van de mijnwerkers van de nachtdienst was al ondergronds; de rest van de stond op de losvloer van de schacht te wachten om naar beneden te gaan om het zo begeerde Zwarte Goud te delven. Van de middagschicht bevond zich al een deel in het waslokaal of was daar naar op weg. Bij het begin van het luchtalarm waren rond de vierduizend mijnwerkers aanwezig. Zo'n 1700 bevonden zich in de mijn en 2300 bovengronds. Driehonderd mensen werkten bovengronds.

Schoolplaat Johan Gabrielse, 1931 © 2010, Noordhoff Uitgevers, Groningen/Houten

Boven op schacht I van de Staatsmijn Maurits was een bedrijfsobservatiepost. Deze meldde al om 22.00 uur het afwerpen van talrijke lichtfakkels in de richting West-Noord-West. Toen daarop boven het Mauritscomplex een lichtfakkel afgeworpen werd, werd onmiddellijk luchtalarm gegeven. Schacht I werd door enkele brandbommen getroffen. In deze schacht en omgeving ontstond brand die de schacht onbruikbaar maakte. Het Mauritscomplex werd ook door negen bommen getroffen. Het merendeel van de brandbommen en gewone explosieven regenden op de nabij gelegen woonwijken en winkelstraten van Geleen. De schade was enorm. De elektriciteit viel uit. Door gesprongen waterleidingen stokte de verzorging met drinkwater. Hevige branden woedden bij schacht I en de verbindingsbrug tussen de beide schachten. Op het houtterrein ging een grote hoeveelheid mijnhout in vlammen op. Dit ging gepaard met een grote rookontwikkeling. Wagons met mijnhout konden niet meer weggerangeerd worden, omdat de rails beschadigd waren. Overal op het bedrijfsterrein waren kleinere branden, in het waslokaal, in de lampisterie, in de werkplaats en op andere plaatsen.

Staatsmijn Maurits, jaren 30 © SHCL

De bedrijfsbrandweer van de Maurits en de Cokesfabriek konden door hun goede voorbereiding al snel met het blussen beginnen, maar stonden voor een geweldige opgave die zij niet alleen aan konden. Naast de bedrijfsbrandweer van de Staatsmijn Emma en de Cokesfabriek Emma uit Treebeek-Heerlen en de bedrijfsbrandweer van de Staatsmijn Hendrik uit Rumpen-Brunssum, assisteerden brandweerkorpsen uit de omgeving. Als voorbeeld noem ik de plaatsen waaruit de brandweelieden kwamen: Sittard, Kerkrade, Roermond, en zelfs uit verder gelegen gebieden als Venlo, Eindhoven, Tilburg, Breda en Rotterdam. In totaal namen tien brandweerkorpsen aan de brandbestrijding deel. Uit het nabij gelegen Geilenkirchen werd ook brandweerhulp geboden. Het brandweerkorps uit Geilenkirchen bestond uit dertien man. Nadat ze in Aken ingezet waren, bereikten zij om 4.18 uur het terrein van de Staatsmijn Maurits. Enkele grotere branden woedden toen nog; vooral op het houtterrein.

Hoe is het de mijnwerkers vergaan die in de Staatsmijn Maurits ondergronds waren?

Ik schreef al eerder dat Schacht I door brandbommen was getroffen en daardoor uitgevallen was. De ophaalmachinist had de liftkooi op de 391 meter verdieping gestopt. Daar kon echter niet uitgestapt worden. De mijnwerkers konden alleen van de liftkooi via de bovenste liftetage naar boven komen. Van de drie overige liftetages uit, moesten zij door de liftkooi naar boven getrokken worden. Gelukkig bood zich in Schacht II een gunstiger beeld. Om 22.00 uur kwam de opdracht dat de mijnwerkers via de ladderafdeling van Schacht II de mijn konden verlaten. De oudste mijnwerkers bepaalden het klimtempo. Op dinsdagochtend 6 oktober, om 3.15 uur, kwamen de eerste mijnwerkers weer bovengronds. Daarna bereikten ongeveer tweehonderd mannen per uur de oppervlakte. Toen de liftinstallatie van Schacht II rond zeven uur van diezelfde dag weer volledig bedrijfsklaar was, werd de vermoeiende klimpartij door de ladderafdeling gestaakt. Het personenvervoer vanaf de 455 meter verdieping werd daarop - na inspectie van de kabels en de schacht - weer opgepakt.

Op de Staatsmijn Maurits vonden dertien arbeiders de dood. Daarbij kwamen één zwaargewonde en 42 lichtgewonden. Op de Cokesfabriek Maurits kwamen vijf arbeiders om. De materiële schade werd op 1.6 miljoen gulden geschat.

Conclusie

Voor de piloten van de RAF was op 5 oktober 1942 de stad Aken het eigenlijke doel, inclusief een gebied met een omtrek van dertig kilometer. In de richting van Geleen vliegend, waanden de piloten zich op koers naar Aken. Daarbij hebben zij Staatsmijn Maurits en de bijbehorende Cokesfabriek zo

goed als zeker met de even grote Mijn Anna en de cokesfabriek in Alsdorf verwisseld. De fatale gevolgen zijn bekend. Geleen in plaats van Alsdorf werd gebombardeerd. Het Mauritscomplex ligt even ver van de rivier de Maas als de Mijn Anna van de rivier de Worm. De door fakkels, lichtkogels, wolken en fabrieksrook oplichtende Maas lijkt bij slecht weer op het kronkelige riviertje de Worm. De stroken met bos langs de Maas lijken op die rond Aken. De nachtfoto's die tijdens het bombardement werden gemaakt, lieten de piloten later duidelijk zien welke vreselijke fout zij hadden gemaakt. Wim van der Linde van de Heemkundevereniging komt zo tot zijn geloofwaardige vergissingstheorie in het artikel: Het bombardement op Geleen op 5 oktober 1942, (tijdschrift Heemkundevereniging Geleen 2007-2) Bovendien werd Geleen met een bombardementstactiek aangevallen die de RAF niet boven Nederland had mogen gebruiken. Het artikel van Wim van der Linde heeft nog enkele interessante details over deze fatale bombardementsvlucht. In plaats van het bombarderen van de Mijn Anna in Alsdorf - en dit zou goed mogelijk kunnen zijn geweest - werd per ongeluk Nederlands gebied getroffen. Een vergissing die tot de dag van vandaag in de herinnering van de mensen van Geleen voortleeft als "Het bombardement van Geleen."

Foto: Collectie Stads- en regioarchief Sittard-Geleen

<http://www.limburger.nl/article/20091005/TOENENNU/561777587/1056#>

<http://www.stichtingmeg.nl/index/node/57>

DSM Nieuws: 7 augustus 2008 Artikel van Harry Strijkers (pdf)

*Tijdschrift Heemkundevereniging Geleen: Het bombardement van Geleen 1982-3 blz. 93 Werkgroep geschiedenis

*Tijdschrift Heemkundevereniging Geleen: Herdenking bombardement 5 oktober 1942 1993-1 blz. 20

*Tijdschrift Heemkundevereniging Geleen: Het bombardement van Geleen op 5 oktober 1942 2007-2 blz. 19 Wim van der Linde

*Het bombardement van Geleen 5 oktober 1942 - 5 oktober 2012. Uitgave van de Stichting Cultuur-Historische uitgaven Geleen, Geleen 2012. <http://www.schuggeleen.nl>

*Over de noodzaak van de derde uitgang: Tijdschrift Steenkool 1947, 18 p. 442